

SPECIALIZAREA — CERINȚĂ FUNDAMENTALĂ
A MUZEOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

ȘTEFAN BURDA

A privi muzeul românesc în contextul revoluției științifice și tehnice contemporane, al «exploziei» informaticii, ca pe unul din factorii esențiali care participă la adîncirea cunoașterii, la educarea maselor, la păstrarea și valorificarea patrimoniului de bunuri materiale și spirituale create de poporul nostru de-a lungul mileniilor, și mai ales depistarea coordonatelor pe care acesta ar trebui să se dezvolte în viitor, sînt probleme nu lipsite de riscuri dar care, oricum, socotim că trebuie abordate.

O dată cu dezvoltarea generală a societății, cu dinamica transformărilor implicată de aceasta, s-a schimbat și concepția noastră despre muzeu, ca și despre structura interioară a acestuia, bazele teoretice care călăuzesc alcătuirea sa.

Muzeele au început să existe ca simple colecții, mai mult sau mai puțin organizate, mai mult sau mai puțin reprezentative, și au evoluat continuu spre formele încheiate și superioare de azi, bazate pe criterii rigurose științifice.

Fenomenul ni se pare firesc, deoarece este de la sine înțeles că numai experiența practică, acumulată în timp, poate duce la generalizarea și elaborarea de principii teoretice care să călăuzească activitatea ulterioară. Ținem însă să precizăm că această constatare se referă numai la acele țări unde muzeistica își are tradițiile sale proprii, nu și la actualele instituții de gen, apărute în special începînd din deceniul al treilea al secolului nostru și care, tot la fel de firesc, au preluat din experiența primelor, create cu aproape două veacuri în urmă.

Dacă la început muzeele au fost creații ale unor persoane sau grupuri de persoane, nu neapărat specializate, dar dornice de a face cunoscute rezultatele preocupărilor lor, cu timpul, aceste instituții, devenite puternice focare de cultură și educație, au ajuns ele însele și centre de formare a cadrelor de specialitate necesare.

Nevoia specialiștilor și a specializării s-a accentuat pe măsura creșterii patrimoniului muzeal și a rolului muzeelor în mișcarea culturală dintr-o țară sau alta. Cu atît mai evidentă este această necesitate în zilele noastre, în toată lumea, iar în țara noastră cu deosebire ¹.

Într-adevăr, trăim într-o epocă în care pe plan general-social se constată o adîncire a procesului de specializare, fenomen ce presupune, înainte de toate, individualizarea preocupărilor pe probleme din ce în ce mai restrîns determinate ca profil. Aceasta nu presupune și izolarea specialistului în procesul muncii ci, dimpotrivă, creșterea, în aceeași proporție, a gradului de interdependență dintre indivizi, dintre diferitele domenii ale activității umane. Cel dornic să stăpînească

¹ Pentru muzeologia românească, fenomenul se explică prin faptul că la noi în țară nu a existat decît disparat preocuparea de a se forma specialiști de muzeu, de cele mai multe ori aceștia formîndu-se în activitatea practică desfășurată pe lîngă diferite muzee.

în mod absolut un anumit fenomen, un anumit domeniu al științei, trebuie să cunoască, în același timp, toate celelalte domenii care vin în atingere cu sfera sa de preocupări.

Necesitatea creării unor astfel de specialiști este determinată, în definitiv, de nevoia omenerii de a prospera și progresa, de a ține pasul cu actuala revoluție științifică și tehnică, cu toate implicațiile sale.

Aceste probleme se pun cu aceeași stringență și pentru munca din instituțiile muzeale, pentru activitatea teoretică legată de acestea. A le minimaliza, sau a le nesocoti, ar însemna să lășăm muzeul în afara procesului general de perfecționare, să-l izolăm într-o arie de preocupări ce a fost de mult depășită.

Înainte de toate, muzeul este o instituție nu numai de acumulare, de conservare și păstrare a unor valori materiale și spirituale, nu este numai un depozitar al acestora, ci o instituție de cercetare științifică, de educație și instrucție, chemată, înainte de orice, să-și aducă aportul său specific la adâncirea cunoașterii naturii și societății, a omului însuși, cu scopul precis de a-l face să prețuiască mai mult istoria și cultura propriului său popor și a celorlalte popoare, de a-l face, deci, mai sociabil în contextul acestei epoci a mecanizării și tehnizării activității sale.

În țările cu o veche și bogată activitate muzeologică, această nouă concepție s-a împămîntenit de mult, muzeele devenind importante pilori ai unor sectoare de bază ale diferitelor științe, sau chiar ale procesului general de învățămînt școlar și universitar², dar ea își face tot mai mult loc și în activitatea celorlalte muzee din țările cu o mai recentă experiență.

Muzeul tinde, și trebuie să tindă, să devină o instituție vie, care să valorifice creator bogăția materialului de care dispune, obiect al culturii materiale și spirituale creată de om de-a lungul istoriei.

Important pentru specialist este de a privi obiectul de muzeu nu ca pe o mărturie în sine, ci ca pe un obiect viu³, rezultat al creației unei inteligențe omenești, și de a ști, în acest sens, cum și prin ce mijloace poate crea o apropiere în timp între oameni. Oare nu acesta este, în definitiv scopul muzeului? K. Michalowski, în comunicarea sa la cea de a 7-a Conferință generală ICOM, ținută în septembrie-octombrie 1967 la New-York, afirma că «... în mâinile muzeologilor se află o unealtă eficientă și foarte importantă de educare și însușire a maselor» și că «nu depinde decât de ei ca, să utilizeze această unealtă cu succes»⁴, ceea ce, deși implică numai un aspect al activității muzeului, presupune totuși o înaltă specializare a cadrelor.

Oamenii vin la muzeu din interes sau curiozitate, dar ei trebuie să plece de aici nu numai cu cunoștințe mai noi și mai multe, dar și cu ferma credință în autoperfectarea societății, a cărei imagine vie și expresivă nu i-o poate oferi decât muzeul, pentru că acesta «este locul unde omul se găsește pe sine însuși și toate popoarele lumii. Cunoșcîndu-le, se va perfecționa el însuși»⁵.

Avînd în vedere aceste obiective, după părerea noastră de maximă noblete și cu majore implicații sociale — printre care aportul muzeelor la educarea și instruirea maselor, la cultivarea și adîncirea sentimentului patriotic și internaționalist al acestora — este, credem, de la sine înțeles că ele nu pot fi atinse decât în condițiile cînd muzeul beneficiază de colaborarea unor specialiști care să fie nu numai foarte buni cunoscători ai istoriei, dar — și în aceeași măsură — și ai metodologiei de reprezentare și valorificare muzeistică a mărturiilor istorice, într-un cuvînt ai muzeologiei⁶.

Dacă ne gîndim la toate laturile activității pe care trebuie să o aibă muzeul de istorie, național sau de altă categorie, vom observa că problema specialiștilor se pune încă, destul de serios, și pentru muzeologia românească.

² În Franța, pe lângă Muzeul Louvre sau pe lângă Conservatorul de Arte și Meserii din Paris, activează înalte personalități științifice din diverse domenii; în Anglia, pe lângă Academia Regală sau Science Museum; în U.R.S.S., pe lângă Muzeul Politehnic sau Muzeul Rus din Moscova; în Cehoslovacia, pe lângă Muzeul Moraviei sau Muzeul Național din Praga etc. În S.U.A., muzeele fac parte aproape integrant din procesul general de învățămînt, ca auxiliare ale acestuia, cf. J. Kuba, „Formarea personalului științific de muzeologie”; Ella Martin, „Why Museum Education in Today's World?”, Museum News, octombrie 1967, p. 31, ș.u.; Gilbert Merrill, „New Dimension in Museum Teaching”, Museum News, oct. 1967, p. 35 ș.u.

³ Cf. și Ella Martin, op. cit., cu adăugirile și precizările care am socotit că se impun.

⁴ K. Michalowski, „Formarea personalului științific”, p. 21.

⁵ Ella Martin, op. cit., p. 35.

⁶ Pentru o mai largă apreciere vezi și J. Kuba, op. cit., K. Michalowski, op. cit., J. Neustupný, „Pregătirea în domeniul muzeologiei”, Muzejní a vlastivědná práce, nr. 3/1966, p. 158 ș.u.

Depistarea și înregistrarea de obiecte cu valoare istorică, muzeală, restaurarea și conservarea acestora, fișarea și catalogarea științifică, expunerea lor selectivă, activitatea complexă de cercetare științifică, probleme care — cu toate succesele înregistrate — sînt departe de a fi rezolvate, necesită numai personal cu o înaltă calificare.

Gîndind la forma ideală, specialistul de muzeu trebuie să cunoască perfect sectorul său de activitate dar, în același timp, și celelalte specialități pe care le incumbă un muzeu de istorie bine organizat; el trebuie să stăpînească bine principiile de pedagogie și psihologie, teoria și istoria artei, și să fie în mod obligatoriu la curent cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, pentru a putea oricînd să adapteze activitatea muzeului momentului respectiv din evoluția societății.

Pentru formarea specialiștilor, în unele țări ca: Anglia, Franța, Cehoslovacia, S.U.A. ș.a cu o veche tradiție muzeologică, au fost create catedre speciale de muzeologie pe lângă marile universități și colegii, centre de pregătire a cadrelor pe lângă marile muzee sau instituții de specialitate.⁷

Pentru țara noastră, și dacă ținem seama de amploarea mișcării muzeistice de la noi, cadrul de formare a specialistului este încă departe de a căpăta un conținut organizat.

Deși pe lângă muzeele noastre își desfășoară activitatea un foarte larg cerc de arheologi și etnografi, aceștia, de cele mai multe ori, sînt atît de individualizați pe anumite probleme (mulți chiar pe probleme aparținînd aceluiași sector) încît, în mod firesc, ei nu pot vedea prea departe — dincolo de granițele preocupărilor lor. Că sînt buni specialiști în domeniile amintite este bine, dar că nu sînt și la fel de buni muzeologi⁸, ni se pare că trebuie să ne facă să mai reflectăm.

Este îndeobște cunoscut faptul că fără îmbinarea fericită a pregătirii temeinice de specialitate cu și mai temeinica pregătire muzeologică, mișcarea muzeistică nu poate progresa lesnicios, iar muzeul, rămînînd mai mult sau mai puțin o instituție în sine, cu contacte mai mult sau mai puțin organizate, înglobat undeva în frontul cultural al țării, nu va putea dobîndi acel rol activ, important, de educare și instruire a marelui public, de cultivare a idealurilor nobile de progres, a sentimentului național și de solidaritate umană cu toate popoarele lumii.

Iată de ce socotim că este momentul, după părerea noastră, de a fi supusă dezbaterii ideea înființării unei școli sau catedre românești de muzeologie⁹, care să pornească de la reevaluarea inițiativei ai cărei promotori au fost, cu ani în urmă, profesorii universitari Sacerdoțeanu și Ionașcu.

S-a simțit întotdeauna nevoia de mai mulți specialiști în conservarea și restaurarea documentelor, a picturii monumentale, a lemnului, textilelor și metalelor. Pot fi oare formați aceștia fără existența unui centru, a unui cadru special de pregătire? Credem că nu.

Experiența bună dobîndită în domeniul cercetărilor arheologice, al publicării unor materiale importante — rezultate ale unei munci proprii, fructuoase, de lămurire a unor probleme ale istoriei patriei — trebuie continuată și extinsă, dar va trebui, în aceeași măsură, ca muzeele noastre să-și lărgască mult sfera lor de activitate, și acest lucru nu-l vor putea face decît avînd numai foarte buni specialiști.

Trăim o epocă în care se înregistrează salturi spectaculoase în toate sferele activității umane și muzeele nu pot rămîne în afara acestui context, ci sînt chemate să-și aducă aportul lor specific la progresul general al societății românești.

⁷ Studiile sînt astfel organizate încît viitorul specialist are posibilitatea ca, odată cu însușirea cunoștințelor teoretice ale științei respective să-și însușască și principiile de bază, teoretice și practice, ale reprezentării acestora în muzeu, deci muzeologia științei. O astfel de pregătire, anterioară activității din muzeu, oferă avantajul că nu vom mai avea de-a face cu niște necunoscuți, care abia după ce sînt angajați încep să descifreze alfabetul complicat al muzeisticii. Mai mult chiar, în Anglia și S.U.A., după absolvirea cursurilor superioare de muzeologie i se atribuie viitorului specialist o diplomă și titlul de «Master of arts» care-i conferă acestuia înțelegerea la angajarea în muzeu. La Universitatea din Brno există o catedră de muzeologie pentru toate disciplinele muzeale, ca și pe lângă Universitatea Carolină din Praga. În Japonia a fost organizat un curs special de amenajări și conservare pe lângă Facultatea de arhitectură a Universității din Tokio.

⁸ Am folosit pe tot parcursul materialului de față termenul de «muzeolog» și «muzeologie», deoarece, pe lângă faptul că sînt termeni înțelegători în întreaga mișcare muzeistică din lume, socotim termenii «muzeograf» și «muzeografie» ca impropii și necuprinzători pentru sfera noțiunii pe care vor s-o definească. Simpla analiză etimologică a acestor termeni credem că este suficientă pentru a ne îndreptăți acest punct de vedere.

⁹ Doar la I. T. A. (Secția de istoria și teoria artei a Institutului de arte plastice „Nicolae Grigorescu”, București) se predă un curs de muzeologie.